

Чередніченко Ю.Г.

Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України», Україна

Формування інституціонального середовища вартісно-орієнтованої системи прийняття управлінських рішень у водному господарстві

Сучасна тенденція, щодо управління водними ресурсами визначила бізнес-структури відповідальними за погіршення природного середовища в світі, а держави зобов'язали приватні фірми нейтралізувати, зменшити або припинити техногенний тиск на природу. Проте, вони не змогли взяти на себе всю повноту відповідальності в управлінні водними ресурсами, й запропонували, як альтернативу – розділити "тягар" із громадянським суспільством, а суперечки щодо ролі держави в прийнятті рішень привели до появи інституціональної теорії, яка примирила дирижистів та лібералів та стала пануючою у світі концепцією розвитку світової економіки. На цій основі сформувалися сучасні системи інтегрованого управління водними ресурсами провідних країн світу.

Узгодити інтегрований підхід в управлінні водними ресурсами з концепцією вартісно-орієнтованого керування бізнес-структурами дозволяє кластерна форма організації підприємств. Ця форма об'єднання, на наше переконання, є оптимальною для вирішення конфлікту інтересів між прибутком фірм і суспільним благом. Відтак ми пропонуємо, утворити "екологічний кластер" – групу локалізованих взаємозалежних компаній, постачальників устаткування, комплектуючих, спеціалізованих послуг, інфраструктури, науково-дослідних інститутів, вузів та інших організацій, які

взаємодоповнюють і посилюють конкурентні переваги один одного з метою вирішення водно-екологічних проблем в Україні в межах басейнів річок.

Для успішної побудови та розвитку екологічних кластерів необхідно враховувати наступні принципи:

1. *Принцип відповідності моделі формування екологічного кластера поточним умовам.* На сьогодні існують три економічні схеми конструювання таких об'єднань: первинно централізована, централізована і рівнорозподілена. В першій моделі відбувається групування компаній та інфраструктурних елементів навколо підприємства, яке є першим і головним в технологічному ланцюжку. Подібна ситуація спостерігається і в централізованій моделі з тією різницею, що головне підприємство знаходиться в кінці, тобто завершує виробництво товару або послуги. Рівнорозподілена схема може існувати у двох підтипах, а саме агрегація компаній, які мають декілька центрів кристалізації, тобто в рамках кластерної агломерації існує ціла низка центрів прийняття рішень, які взаємодіють з великою кількістю маленьких підприємств. Зазвичай вони мають моногалузеву приналежність і взаємодіють не лише з центром, але й з іншими сторонніми компаніями, що забезпечує диверсифікацію на ринках постачання та збуту продукції або послуг. Така модель господарювання дозволяє формувати найбільш стійкі й ефективні кластери. Ефективність подібних структур також підвищується внаслідок швидкого проникнення інноваційних процесів на підприємства, які є партнерами в кластері. Така організація виробничого циклу забезпечує зростання синергетичних ефектів із одночасним застосуванням успішного досвіду в інших галузях.

Другий підтип нелокалізованих екологічних кластерів, це агрегація однакових компаній, тобто об'єднання тотожних за економічними можливостями фірм, які організувались для реалізації різнонаправлених технологічних ланцюжків, де роль кожного підприємства неоднакова. В такій агрегованій структурі спостерігаємо сильні синергетичні ефекти та високу ефективність й стійкість економічних процесів.

Кожна з розглянутих вище моделей побудови секторів найбільш ефективна за певних зовнішніх умов і при виконанні заданих місії та цілей формування екологічних кластерів, це означає що при виборі схеми агрегації підприємств необхідно використовувати ситуаційний підхід, який ґрунтується на всебічній оцінці наявної ситуації.

2. *Принцип адекватності розміру екологічного кластера.* Кожен сектор складається з підприємств, які об'єднують власні економічні потужності, інтелектуальні ресурси, управлінський потенціал. На спільному використанні можливостей кожного із учасників кластера заснований синергетичний ефект, який дозволяє об'єднанню фірм отримувати переваги у виробництві товарів та послуг, однак при перевищенні певної кількості учасників відбувається зниження якості процесів управління всередині групи компаній, зростає інерційність процесу розвитку, що негативно відбивається на ефективності технологічних ланцюжків, тобто виникає ефект перевищення порогу концентрації господарства. Для кожного сектору межа його розміру залежить від багатьох факторів, наприклад, галузева та продуктова спрямованість, рівень технологій та інновацій, економічна модель формування та ін.

3. *Принцип взаємодії, кооперації і конкуренції,* сутність якого полягає в тому, що підприємства – учасники об'єднання, взаємодіють не тільки один з одним у межах технологічних ланцюжків, а й конкурують між собою з приводу оптимальних рішень технологічних завдань.

4. *Принцип динамічності кордонів кластерних утворень.* Структура об'єднань нестійка і постійно перебуває в процесі реорганізації. Одні компанії інтегруються до співтовариства, а інші вибувають з нього. Обидві ці дії відбуваються поступово, наприклад коли підприємство починає входити до об'єднання через окремі проекти або технологічні ланцюжки, то фірма використовує лише частину власних потужностей, із плином часу, впевнившись в економічній успішності роботи в складі екологічного кластера, збільшує ступінь участі в організації. Втім, триває і зворотній процес – дезінтеграція партнерів. Управлінський персонал підприємства, впевнившись у тому, що

його економічні цілі не співпадають з метою діяльності об'єднання буде постійно зменшувати питому вагу участі в проектах організації. Таким чином, відбувається взаємодія відцентрових та доцентрових сил, які ґрунтуються на економічних інтересах учасників в середині екологічного кластера.

5. *Принцип цілісної системи управління.* Індустріальний сектор для забезпечення ефективності процесів свого формування і розвитку повинен мати єдиний орган управління. Це може бути рада розвитку, яка включатиме не тільки представників промислових підприємств кластеру, а й фінансово-кредитних організацій, страхових компаній, інжинірингових центрів, науково-дослідних установ, представники державних контролюючих органів та ін.

6. *Принцип збалансованої інтеграції* об'єднання в економіку держави. Сутність цього правила полягає в тому, що при формуванні і управлінні організацією необхідно враховувати відповідність, належність й адекватність планів розвитку екологічного кластеру економічним завданням регіону в якому він розміщений та загальної концепції розвитку світового співтовариства.

Таким чином, вартісно-орієнтована система прийняття управлінських рішень у водному господарстві за умов необхідності збереження і відтворення водних ресурсів може бути посилена через сприяння утворенню екологічних кластерів із географічною локалізацією в басейні річки. Така форма об'єднання є оптимальною для вирішення проблем пов'язаних із конфліктом інтересів між прибутком підприємств і суспільним благом.